

doi:10.29285/actapinteriana.2018.4.117

Egy Utolsó Vacsora parafrázis Karen Blixen Babette lakomája című művének elemzése

Dériné Stark Zsófia

zsofifelici@gmail.com

Dériné Stark Zs. (2018): Egy Utolsó Vacsora parafrázis. Karen Blixen Babette lakomája című művének elemzése. A Last Supper Paraphrase. An analysis of Karen Blixen's destiny anecdote Babette's feast. Acta Pintériana, 4, 117–137.

Abstract: Karen Blixen masterfully handles time, place and intertextual elements in her narratives thus plays a game with the reader and invites them to take part in a process of discovery. In the order to uncover carefully hidden meanings I focus on Blixen's destiny anecdote *Babette's feast*. Through an approach studying official regulations of the Danish Lutheran Church on the church service I trace how Blixen plays around its structure. I analyse the text of the anecdote, draw up parallels with the sacred texts of the Bible, make an attempt to reconstruct the sense and message of the story. Studying the main characters' relationship to the Bible, to a Lutheran service and finally to the Last Supper, leads to some highly interesting revelations about their personalities. I conclude that the way the anecdote is constructed creates the atmosphere of timelessness, similarly to the feeling the reader experiences while reading myths, legends or fairy tales. By using allusions to Christianity the rather usual story at the first glance, is elevated to a higher level of consciousness thus allowing the reader to interpret the story either as an easily understandable one or come to understand the more subtle layers of it. Allusion is a tool only a master can use effectively.

I. Bevezetés

1. Bevezető gondolatok

A lakoma szó jelentése a Magyar Katolikus Lexikon szerint: bőséges ünnepi étkezés meghívott vendégekkel. Karen Blixen elbeszélésének címe nem hagy kétséget afelől, miről fogunk olvasni. Ünnepre kapunk meghívást: nem csak a kis norvég falu, Berlevaag közössége, hanem az olvasók is. Keresztény életünk legfontosabb meghívása a szentségek vételére, és azokon keresztül az örök életre irányul. Az Utolsó Vacsora egy olyan ünnepi étkezés volt, amelyen Jézus és meghívott vendégei, a tanítványok vettek részt. Az eucharisztikus szertartás Jézus ezen a vacsorán elhangzott szavait és tetteit eleveníti fel a mai napig minden szentmisében. Az oltáriszentségben, illetve az úrvacsorán jelen lévő Jézus a keresztény egyházak alapköve. Az alapítás vacsoráját, lakomáját számos irodalmi és művészeti alkotás felidézi, általában hűen követve a Biblia leírását. Karen Blixen művében azonban allúziókba, illeszkedő analógiákba rejtetten jelenik csak meg, az olvasótól szellemi erőfeszítést, asszociációs készséget várva.

2. Az elemzés szerkezete

A rövid életrajzi áttekintés után az ószövetségi és újszövetségi lakomák felidézése Babette lakomájának vallásos értelmezését készíti elő. Az elemzés során először a lakoma, mint motívum

téma, majd az Utolsó Vacsora párhuzam kerül bemutatásra. A tanulmány részletesen végig kíséri, miképpen rímel rá a novella egy istentisztelet részeire. Végül a záró gondolatokban rövid összefoglalót olvashatunk az elemzés főbb megállapításairól. Az elemzés Karen Blixen dán író *Babette lakomája* című novellájával foglalkozik (BLIXEN 1999). A novellából 1987-ben Gabriel Axel rendezésében Oscar-díjas film készült.¹

3. Karen Blixen életének fontosabb mozzanatai

Karen Blixen² átlagon felüli műveltségű író volt. Legnevesebb életrajzírója, Judith Thurman könyvéből (THURMAN 1986) a következő eseményeket érdemes kiemelni: Blixen 1885-ben Dániában született, és ott is halt meg 1962-ben. Közben 1913-tól közel húsz éven át Afrikában élt, ottani élményeiből született a talán mindmáig legismertebb életrajzi műve, a *Volt egy farmom Afrikában* (1937). Írói munkássága azonban korántsem korlátozódik erre, a későbbi megfilmesítés³ miatt nagyon népszerű alkotásra. Miután 1932-ben visszatért Afrikából, betegen, anyagi javak nélkül kellett új életet kezdenie. Szerencsére édesanyja és testvérei még éltek, volt hová hazatérnie. A szülői házban, a Koppenhága közeli Rungstedlundban megfogadta élete legnagyobb szerelmének, Denis Finch-Hattonnek a tanácsát, és elkezdte leírni azokat a meséket, történeteket, amelyekkel még Kenyában szórakoztatta hallgatóságát. Első könyveinek sikere ugyan stabilizálta anyagi helyzetét, de a második világháború után ismét nehézségei támadtak. Egy ismerőse hívta fel a figyelmét arra, hogy Amerikában nagy az érdeklődés az ételek, receptek, egészséges életmód iránt, és hogy írjon egy novellát a táplálkozással kapcsolatban. Ekkor készült el a *Babette lakomája*, amelyet a Ladies' Home Journal amerikai női magazin 1950-ben publikált. A novellát 1952-ben kiadták dánul, de az író elégedetlen volt az eredménnyel, ezért 1958-ban maga is lefordította, és *A sors anekdotái* című gyűjteményes kötetben jelentette meg.

Dániában, mint egész Skandináviában úgynevezett népegyház⁴ működik. A reformáció gyorsan elérte az országot, és úgy megerősödött, hogy államvallássá vált: az 1660 és 1849 között születettek automatikusan az evangélikus egyház tagjai lettek, aminek hatására gyakorlatilag a mai napig teljesen homogén vallású az ország. Karen Blixen is evangélikus családba született. Tanulmányai során többfelé járt Európában, ahol megismerkedett a katolikus tanokkal, az afrikai évek alatt pedig az iszlám vallással is. Bibliai ismereteit korának friss filozófiai nézeteivel egészítette ki, különösen honfitársa, Kierkegaard és Freud írásai tettek rá nagy hatást. Műveiben visszatérő motívum a sors, mint eleve elrendelt fátum, amellyel szemben az ember végső soron tehetetlen. Állandó vitában állt ezzel a felfogással, amely gyerekkora óta beleivódott, de amit a maga részéről mindig is szeretett volna feloldani. *A sors anekdotái* kötetben (BLIXEN 2008), amelyben a *Babette lakomája* is megjelent, további négy elbeszélés olvasható. Mindegyik a sors, mint végzet kérdéskört és a boldogságkeresés

¹ A filmben hallható párbeszéd, a mesélő által elmondott szövegek és az egész történet szóról szóra megegyeznek a novella szövegével, ezért amennyiben a kötet megszerzése nehézségekbe ütközik, - bár nem igazán tekinthető jó megoldásnak - kivételesen a film megtekintése is helyettesítheti a novella elolvasását.

² Karen Blixen első művét, a *Hét fantasztikus történetet* 1934-ben az USA-ban jelentette meg, angol nyelven, *Seven Gothic Tales* címmel. Az amerikai kiadás, és később több művének amerikai publikációja során az Isak Dinesen írói álnevet használta. Isak a bibliai Izsákra utal, a Dinesen saját születési neve. A Blixen nevet férjhezmenetelekor vette fel, a mű dán kiadásán a Karen Blixen név olvasható. Legtöbb művét először angolul publikálta, és saját maga készítette el a dán változatot is. Mivel a *Babette lakomája* a dán eredetiből készült fordítás, a tanulmányban végig a Karen Blixen név fordul csak elő.

³ Sydney Pollack (1985) *Távol Afrikától* című filmje szintén Oscar-díjat kapott, a főbb szerepekben Meryl Streep, Robert Redford és Klaus Maria Brandauer játszik.

⁴ A népegyház kifejezés a dán *folkekirke* szó szerinti fordítása. Államegyháznak is lehet nevezni. Nem a magyar népegyház fogalmat jelöli, amelyet a protestáns felekezetek a hitvalló egyházzal állítanak szembe.

útjait járja körül. A *Babette lakomája* az eltérő katolikus és evangélikus úrvacsorátant, és sors- illetve kegyelem felfogást is finoman, művészi, de igen mélyrehatóan ábrázolja.

II. Vallásos lakomák

A lakoma, az ünnepi evés-ivás minden kultúrában túlmutat a pusztán életfenntartó biológiai cselekvésen. Az ókori görög istenek szünet nélküli lakomán vettek részt az Olümposzon. Az étel magukhoz vételével valamiféle közösséget vállaltak az emberrel, ezáltal is kifejezve uralmukat a világ felett. A közös lakoma - világnézettől függetlenül - közös részesezés az életben, közösséget teremtő alkalom. Ez éppúgy igaz az ember–Isten és az ember–ember kapcsolatra is.

Babette a lakomáját egy puritán, erősen hagyománytisztelő lutheránus közösségben szolgálja fel, ahol az egyszerűsége való törekvés az élet vezérelve. Összejöveleiken, ha van is étkezés, az mindig mértékletes, minden fényűzéstől mentes. A közösség tagjainak vacsorája és Babette mesterműve közötti kontraszt legalább olyan nagy, mint az ószövetségi hálaadó lakomák bősége és azon alkalmak egyszerűsége közötti, mint amikor Jézus a tanítványaival közösen evett. Ezért érdemes felidézni a Biblia híres lakoma jeleneteit.

1. Lakomák az Ószövetségben

Az Ószövetségben⁵ gyakran lakomákkal ünneplik meg a szövetségeket és szerződéskötéseket (ld. Ter 26,30; 31,46-54) éppúgy, mint Isten szövetségkötését a népével (vö. Kiv 24,11; Neh 8,10; MTörv 12,7). A választott nép egyik legnagyobb emlékünnepe az egyiptomi fogságból történő kiszabaduláshoz, a pászkához kötődik, melyet szintén lakomával ülnek meg. Izajásnál a messiási kor jelképe a Sion hegyén rendezett lakoma, amit az Úr ad a népének.

„A Seregek Ura minden nemzetnek bőséges lakomát rendez e hegyen. Lakomát, ahol lesz finom bor, zsíros, legjava falat, és erős színbor.”

(Iz 25,6)

Több zsoltár szól hálaáldozati lakomáról, melyeket valamilyen üldözéstől, betegségtől, bajtól való megszabadulás után rendeztek (vö. Zsolt 22; 40; 51; 69). Az ószövetségi lakomák főbb jellemzője a bőséges étkezés, a jó minőségű ételek és italok felszolgálása, a vigasság, nagyvonalúság.

2. Újszövetségi lakomák

Az Újszövetségben kétségkívül a leghíresebb lakoma jelenet az Utolsó Vacsora, amikor Jézus a kenyeret és a bort saját testének és vérének nevezi, és megosztja azokat tanítványaival. Jézus legelső csodája egy menyegzői lakomán történik, Kánában, ahol a vizet borra változtatja (ld. Jn 2,1-11). Így kezd meg nyilvános működését, és az utolsó vacsorával zárja le, azaz két lakoma adja meg a keretet. Egyik példabeszédében az Isten országát az ünnepi lakoma képével tanítja.

„Hasonló a mennyek országa ahhoz a királyhoz, aki menyegzőt készített a fiának.” (Mt 22,1)

Jézus azonban nem csak tanít, hanem együtt is eszik-iszik az emberekkel, nemegyszer olyanokkal, akiket a többiek kizárítottak maguk közül: betegekkel, vámosokkal, bűnösökkel. (vö. Lk 7,36; 11,37; 19,1; Mt 9,9; 26,6). A csodálatos kenyérszaporítás során pedig még táplálja is követőit, hogy

⁵ A bibliai hivatkozások alapja a Szent István Társulat 1996-ban megjelent Katolikus Biblia kiadása.

evangéliumát hallgatni tudják (vö. Mt 14,13; 15,32). Az ószövetségi lakomákkal összehasonlítva az étkezések bősége ugyan megmarad, de az elfogyasztott ételek fényűző jellege megszűnik. A keresztény kultúrkörben a lakoma szó - az Utolsó Vacsora minden más együtt étkezést felülmúló jelentősége miatt - elsősorban az eucharisztikus lakomát jelenti.

3. Katolikus és protestáns úrvacsoratan

A katolikus és protestáns felekezetek között az egyik legfontosabb különbség az úrvacsoratanban van. A református tanítás is kétfelé válik. Zwingli szerint az úrvacsora csak emlékeztet bennünket Krisztus szeretetére, az utolsó vacsorára, hogy általa lelkiileg egyesüljünk Jézussal. Kálvin szerint Jézus a hit által van jelen a kenyérben és a borban. Luther ezzel szemben azt mondja, hogy Jézus valóságosan van jelen, – ez a reálprezencia tanítása - de nem kutatjuk, hogyan. A katolikusok abban hisznek, hogy az átváltoztató szavakra – „*ezt cselekedjétek az én emlékezetemre*” (Jn 6,56; Mt 26,26-28; 1Kor 11,23-25 stb.) – a kenyér és a bor valóságosan Jézus testévé és vérévé változik.

A protestáns úrvacsoratanoktól eltérő katolikus felfogást Heidl György a következőképpen foglalja össze: a szentmisén az átváltozás három szinten történik. Először az összejövetelből Úrvacsora lesz, majd a lakoma központi jele, a kenyér és a bor Krisztus testévé és vérévé változik, végül pedig az egybegyűltek is átváltoznak:

„Hogy miként is történik ez valójában, azt megsejthetjük az eucharisztikus imából, a szent liturgia misztériumából. A bűnbánatban és az igeliturgiában megtisztult imádkozó gyülekezet az Egyház papjával egységben esedezik Isten erejének, a Szentléleknek teremtő jelenlétéért, miután 'szívüket felemelve' megmerültek a hála, a magasztalás és az imádás miliójében. A Léleklehívás (epiklézis) után az Egyház megemlékezik magáról a szerzésről, és szent csöndben megrendül az átváltozás (consecratio) valóságától és misztériumától! Ezek után a hívő közösség vallomást tesz hitünk szent titka erőterében: 'Halálotat hirdetjük, Urunk, és hittel valljuk feltámadásodat, amíg el nem jössz.'”

(HEIDL 2011, p. 1)

A katolikusságot a történetben Babette, a francia pápista testesíti meg. A lakomát a katolikus szakácsnő készíti az őt befogadó és ezáltal az életét megmentő evangélikus közösségnek. Steven D. Greydanus így ír filmelemzésében:

„Babette, jóllehet nem a katolikus hit apostola, ezek között a protestánsok között a megtestesülés-tannak, sőt magának a szentségi kegyelemnek a követe. Lakomája egyszerre étkezés és – amit a nővérek még nem is sejtene – áldozat, hiszen az egész lottónyereményt, amiből új életet kezdhetne, elkölti. Miként egy szentségnek, ennek is megszentelő hatékonysága van. Martina, Philippa és a többiek úgy ülnek asztalhoz, hogy előtte elhatározzák, hogy ez az egész semmiképpen sem fogja aláásni rendületlen egyszerűségüket, azonban az étkezés mégis elkezd titokzatosan működni rajtuk. A néhány visszaemlékezés a hiányzó mesterükre, egy valódi megemlékező étkezéssé teszi a lakomát. De egy váratlan vendég, akinek nincs tudomása Babette jelenlétéről a falusiak között, felismeri az ételeket, és azt a kezet, ami valójában mögötte van, ahogy a tanítványok ismerték fel az emmauszi úton az Urat a kenyértörésben.”

A közösség azonban a lakoma során nem csak eszik, hanem iszik is, és nem csak egy korty bort, ami az eszkatologikus vacsorához illene. Az elbeszélő külön meg is jegyzi, hogy amikor Lorens Löwenhielm feláll, hogy megtartsa ünnepi beszédét,

„feltűnően mereven tartotta magát. [...] Az asztal körül ülő öregek boldog várakozással és tisztelettel függesztették tekintetüket a tábornok sokat tapasztalt arcára. Matrózokat és csavargókat sokszor láttak már merev részegen az otthon kotyvasztott pálinkától, de a délceg katonatiszten és udvari méltóságon nem ismerték fel a világ legnemesebb bora által okozott bódulatot.”

Azonban rögtön itt a következő csavar: a világ legnemesebb bora lehet az elbeszélésben megjelenő 1860-as Veuve Cliquot, amelyből már valóban, jó pár pohárral fogyasztott, és lehetne akár Krisztus vére is szimbolikusan. A közösség tagjairól meg azt mondja:

„Arról, hogy mi történt még az est hátralevő részében, nem tudunk egészen határozott képet festeni. A jelenlévők egyike sem tudta pontosan felidézni a történeteket.”

A bizonytalanság teszi lehetővé az értelmezés sokféleségét. Az ízletes ételek és a szívet vidító, finom borok az ószövetségi lakomákat idézik. A vendégek egyre jobban bevonódnak az ünneplésbe, az evésbe, ivásba, beszélgetésbe, nevetésbe. A hétköznapi, gyarló szereplők a lakoma során újra egymásra találhatnak. Sok év után végre ismét igazi beszélgetésbe elegyednek, így megnyílik az út számukra a kiengesztelődés felé. Ünnepi szertartás ez, a résztvevők vallásosságát tekintve igazi ökumenikus ünnep, Isten népének Istent dicsőítő liturgiája.

III. Babette lakomája – Utolsó Vacsora

A *Babette lakomáját* olvasva olyan érzése van az embernek, hogy egy szent cselekményben vesz részt. A lakoma, a csúcspont olyan érzékletesen van lefestve, hogy nincs kétségünk: itt valami misztikus, ember feletti, mégis mélyen emberi történik. Az odáig vezető út mindent előkészít, a résztvevők testileg-lelkileg készen állnak a közös ünneplésre. A szerző alkotói tudatosságát igazolja, hogy a novella egésze egy evangélikus istentisztelet⁶ felépítésével állítható párhuzamba.⁷ A katolikus mise felépítésétől alig eltérő szerkezet így egy kétezer éves hagyományt idéz meg, a keret ősi, jól működő módja egy szent ünnep megülésének.

1. Előkészület

A *Babette lakomája* a helyszín megnevezésével kezdődik.

„Norvégia magas hegycsúcsai között hosszú, keskeny fjord húzódik, a neve Berlevaag. A hegyek lábánál fekszik a kis Berlevaag falucska, melyet mintha csak gyerekek építettek volna piros, szürke, sárga és más színű fakockákból.”

Berlevaag Norvégia egyik legészakibb, szó szerint Isten háta mögötti pontja. A fjord és a falucska a térképek tanúsága szerint mind a mai napig megtalálható. Magas hegyek azonban nincsenek, és a többi

⁶ A fejezetek címei és az evangélikus istentisztelet rendje a Magyar Evangélikus Egyház hivatalos honlapján található meg: <http://liturgia.lutheran.hu/evangelikus-istentisztelet-liturgikus-konyv/a-vasarnapi-istentisztelet-liturgikus-rendje-raffay-prohle/view>. Ebben a fejezetben az elemzés során az összes címet, istentiszteletre vonatkozó leírást, előírást, javaslatot erről a honlapról idézem. A korabeli dán evangélikus istentisztelet rendje nem nagyon különbözik ettől.

⁷ A novella párhuzamba állítása egy evangélikus istentisztelettel jelen tanulmány szerzőjének ötlete. Hasonló témájú szakirodalmat nem ismer.

helyszín – Fossum, Oslo – legalább 2500 km távolságra helyezkedik el. Az elbeszélő tehát a létező helyszín megnevezésével pontosít is, és ki is emel a bizonyosságból.

A harangozás az istentisztelet megkezdése előtt történik, imára hív. Az előkészületek sora már a templomépületen belül folytatódik. Így az olvasó is, miután meghívást kapott a történetbe, megismerheti Berlevaag, a helyi közösség rövid történetét. Először az időt határozza meg a szerző, amely pontos és az egész novellában következetes. Noha az elbeszélés során ugrál az idősíkok között, a történet kronologikusan követhető és tiszta marad.

A mű 1950-ben keletkezik, 1958-ban jelenik meg végleges formájában, és ez a mondat szerepel a novellában:

„Hatvanöt esztendővel ezelőtt az egyik kis sárga házban lakott két nővér, már túl első ifjúságán.”

A történet tehát az 1890 körül játszódik. Ez az időszak kiemelten fontos Karen Blixen életében. 1895 tavaszán lett öngyilkos az édesapja, az a szeretett férfi, aki tátongó úrt hagyott maga után Karen egész életében. Wilhelm Dinesen művelt férfi, katona és író volt. Életrajza figyelemreméltó egyezést mutat Lorens Löwenhielm, a novella egyik főszereplőjének történetével. A *Babette lakomájában* Karen emléket állít édesapjának. Az atya figura nagy jelentőségére utal, hogy ezt már a mű legelején megteszi az évszám kikövetkeztethetőségével. Pont, mint a liturgia elején teszi ezt a lelkész. Az istentisztelet elején elhangzó köszöntés az egyházi javaslat szerint:

„ne legyen terjengős, hanem igényesen megfogalmazott, az istentisztelet alaphangját megadó néhány gondolat, amelyet célszerű egy rövid szentírási idézet köré fűzni”.

Az elbeszélő is ugyanezt teszi. Röviden, lényegre törően bemutatja a kis berlevaagi közösséget, a két nővért és lelkész atyjukat, aki a lányait Martinának és Philippának keresztelte Martin Luther és Philip Melancthon után. A lelkész karizmatikus ember lehetett, mert egy jámbor és szigorú szektát alapított, amely számos követőre talált országszerte. A közösség tagjai megvetették az evilági örömeket, számukra a föld minden öröme káprázat volt csupán, a beszédük igen-nem volt, és nagyon istenfélő módon éltek. A történet idején a lelkész már rég halott, a nyája pedig az idő múlásával kezdte elveszíteni összetartó erejét. A közösség tagjai zsémbessé váltak, és néha bizony civakodtak is. Egyre jobban kezdett hiányozni a kegyelem befogadásának képessége. Vallásuk elvonttá és zárkózottá vált, megmerevedett, és lassan elvesztették az élő hitet. Egyedül a mesterük régi házában honolt még békesség, a két nővér ápolta és őrizte atyja emlékét, és ezt a közösség felé is képviselni tudták. Gondozták az időseket, segítették a rászorulókon.

A mai, istentiszteletre gyülekező közösségek leírásánál hasonló képet készíthetnénk. Jézus képe már elhomályosul 2000 év távlatából. A közösségek tagjait a napi gondok sokkal jobban lekötik, mint az őskeresztény időkben. A papság, a lelkészek még képesek jobban őrizni az emléket, hiszen az ő napi beosztásukban hangsúlyosan időt kap az elmélyülés, az Istennel való találkozás lehetősége az imaórák, hittanórák, istentiszteletek és a Biblia olvasás közben.

Az előkészület során betekintettünk a berlevaagi közösség életébe, felidéztek alapítását, elhelyeztük a térképen, megismertük a történet legfontosabb szereplőit, és tekintetünket felemeltük az Atyára. Felindítottuk magunkban a bűnbánatot, amennyiben egyáltalán beismertük bűneink létezését. Ezt a narrátor segítségével tehattuk meg: egyszerű, tömör, érzelemmentes mondatokban tárta elénk a közösség tagjainak eltávolodását Istentől. Ha őszinték vagyunk, nem nehéz ugyanezt a folyamatot magunkon, a mi életünkben is megfigyelni, és megbánni, ha így van.

Az elbeszélő megemlíti Babette-t is, aki a lelkészházban él és szakácsnőként szolgál. Az ő meglepő jelenlétéről fog szólni a történet, azaz az elbeszélő megnevezi azt a témát, amiről az istentisztelet szólni fog.

2. Bevezető rész

Egy dicsőítő zsoltárral kezdődik az elbeszélés második része. Ahhoz, hogy majd megértsük, Babette hogyan került a nővérek házába, korábbra kell visszamenni a múltba. Meg kell ismerni a két nővér múltját, ifjúságát, méghozzá a nővérek születése sorrendjében. A bevezető istentiszteleti rész helyén megismerkedhetünk a fiatal Martinával és Philippával. Mindketten gyönyörű, sugárzó szépségű teremtések voltak. A fiatal férfiak sűrűn látogatták is az istentiszteletet, leginkább azért, hogy a lányokat láthassák.

„A földi szerelem és házasság a lelkész gyülekezetében üres fogalomnak, merő szemfényvesztésnek számított. De talán nem tévedünk, ha azt hisszük, hogy egynémely fivérek számára a két szűz a világ minden igazgyöngyénél drágább volt.”

A történetben rengeteg ehhez hasonló intertextuális utalás található. Ezek túlnyomórészt a Bibliára hivatkoznak, mint a jelenlegi idézet is.

„Hasonló a mennyek országa a szántóföldben elrejtett kincshez, amelyet az ember, miután megtalált, elrejt, örömeiben elmegy, eladja mindenét, amije van, és megveszi azt a szántóföldet. Hasonló a mennyek országa a kereskedőhöz is, aki szép gyöngyöket keres. Amikor egy nagy értékű gyöngyre talál, elmegy, eladja mindenét, amije van, és megvásárolja azt.” (Mt 13,44)

Martina és Philippa tehát bibliai kontextusba kerül. Ők az igazgyöngyök, amelyek a mennyek országára hasonlítanak. Szépségük és ragyogásuk megelőlegezi a Paradicsomot. Sajnos azonban édesapjuk minden fiatalembernek kinyilvánította, hogy a lányai a jobb és bal keze hivatása gyakorlásában, így elképzelhetetlen, hogy megfosszák őt tőlük. A lányok pedig természetesnek vették mindezt, az égi szerelem fényében cseperedtek fel, evilági szenvedélyek számukra nem léteztek. Bizonyos szempontból Martina és Philippa úgy éltek, mint a katolikus apácák: szüzességre és vallásos életre szentelték magukat. De a hasonlat csalóka, ugyanis a felszentelt szerzetesek, és azok is, akik megházasodnak, döntést hoznak. Elhagyják apjukat és anyjukat, és az új életük mellett tesznek fogadalmat. Feláldoznak egy jó dolgot, tudják, hogy miről mondanak le. Az apácák esküvel mondanak le a családi örömről, hogy életüket Krisztusnak szenteljék, másokat szolgálva. Az ószövetségi áldozati állatoknál előírás volt a hibátlanság is. Értékesnek kell lennie az áldozatnak, különben nem érdemes meghozni. Azok, akik hátat fordítanak a házasságnak és a családnak, vagy a földi boldogságnak anélkül, hogy tudnák, miről mondanak le, valójában nem hoznak áldozatot. Ez nem csak a két testvérre vonatkozik. A kis protestáns gyülekezet tagjai is csak az örök boldogság után vágyakoznak, a földi boldogságoktól pedig elfordulnak, lemondanak minden örömről, és kicsit bele is savanyodnak ebbe.

A Biblia mellett a görög mitologikus hagyomány megemlézése is fontos, mert a szerző igen jártas az antik ismeretekben.⁸ Platón *Lakoma* című művét is ismerte, több novellájában⁹ is utalt rá. A fiatal Martina és Philippa az ókori görög gondolkodás szerint az égi Erósz megtestesítői, hiszen földi szerelmet nem ismernek. A platóni lakomán Phaidrosz érveléséből tudjuk meg, hogy Erósznak kozmikus küldetése van: ő az, aki a földet az éggel összekötő istenségként, a rendezetlen Khaoszt Kozmosszá alakítja. Az ember életében Erósz szerepe ezzel a kozmikus küldetéssel analóg: neki

⁸ *A Hét fantasztikus történet* című elbeszélés-gyűjtemény első darabja, az *Útban Pisa felé* a blixeni életmű egyik legkiemelkedőbb darabja, ha az ókori görög-római mitológiákra történő utalásokat keresünk. Bacchus, nimfák, Akhilleusz, stb. szerepelnek benne.

⁹ Platón *A lakoma* című művében Erósz istenről vitatkoznak a résztvevők. Blixennél a szerelem és a férfi-női identitás rendkívül modern módon jelenik meg. Különösen megfigyelhető ez a *Majom* című novellájában, ahol az égi helyett a közönséges Erósz mutatja be hangsúlyosan. Az *Álmodók* című elbeszélésben ismét az égi Erósz jelenik meg.

köszönhető az emberben a szégyenkezés a rút dolgok miatt, és a szép tettekre való törekvés (vö. PLATÓN 1974, p. 53.). A két nővérben tehát az égi Erósz ölt testet, a közönséges Erósz azonban nem. Dicsőítésük tehát jogos és megérdemelt, ez kijár az isteneknek!

3. Igei rész

Visszatérünk a múltba, és felidézünk két olyan eseményt, amely felkészít minket a harmadik megértésére. Az istentiszteleten az igei rész pontosan ugyanígy épül fel. Először általában egy ószövetségi részt hallunk, az idősebb testvér, a zsidóság szövegei közül. A novellában mindhárom szentírási részlet a szeretetről szól, ez az összetartó erő közöttük. Az istentiszteleten is általában egy téma köré van rendezve a három igeszakasz. A legfontosabb az evangélium, ami minden esetben a négy evangélista valamelyik szövegrészlete. Ehhez kapcsolódik az ószövetségi olvasmány, amely már előrevetíti az evangélium mondanivalóját. A második olvasmány általában egy apostoli levélből emel ki egy részletet. A múlt, amibe most visszatérünk 1854, amikor Martina 18 éves.

a. Az első olvasmány: Martina hódolója

Martina és Philippa is, az apai tanítás, a belső elhivatottság és a közösség összezárása ellenére találkozott az életében egyszer valami nagyobb erővel annál, mint amire fel volt készülve. Martina esetében ez a szerelem volt. Lorens Löwenhielm személyében kopogtatott az ajtón, és szavak nélkül beszélt.

A Lorens név (magyarul Lőrinc) latin eredetű, a jelentése pedig az, hogy babérkoszorúval díszített. A löwen-hielm nagyjából oroszlanos sisaknak fordítható. Noha nincs így önmagában sok értelme, a „babérkoszorúval díszített” és az „oroszlanos sisak” is mindenképp méltán kiérdemelt, ismert és elismert dicsőségről tesz tanúbizonyságot. *Nomen est omen*, várjuk tehát a dicső lovagot, aki elnyeri Martina szívét, majd kezét is, megvívva harcát a zord apával. Az első olvasmányunk azonban sajnos nem igazán úgy alakul, ahogy vártuk. A narrátor egy önfelelt fiatal tisztet mutat be nekünk, aki eladósodott a kaszányában a kártyajátékok miatt. A kártya az „ördög Bibliája”, a szerző pedig következetesen ragaszkodik ahhoz, hogy a fény mellett minden elbeszélésében megmutassa az árnyékot is.

Lorens kénytelen volt adósságait bevallani apjának, aki három hónapra a nagynénjéhez küldte Fossumba, hogy átgondolja eddigi életét, és jó útra térjen. A nagynéni a lelkész első tanítványai közé tartozott. A közösségnek azonban nem volt állandó tagja, előkelő kastélyban, jómódban, de mértékletesen élt néhány kilométernyire Berlevaagtól.¹⁰ Lorens egy nap belovagolt a közeli faluba, összetalálkozott Martinával, majd azt hitte, káprázott a szeme. Ez a narrációs fogás a fantasztikus irodalomra jellemző. Kétséget hagy az olvasóban az igazság és a káprázat, álom és valóság között. Jelen esetben nem lehetünk abban biztosak, hogy Martina valóságos-e. Az anyagi külső és jóságos természet, az égi Erósszal való párhuzamba állítás mind Martina természetfelettségét emeli ki.

Egy kis közbevetett történetből megtudjuk, hogy Lorens családjában keringett egy legenda a nemzetség egyik férfi tagjáról, aki néhány száz évvel ezelőtt egy *huldrét*, hegyi tündért vett feleségül. A Löwenhielm családba bekerült tündér öröksége, hogy bizonyos családtagok olykor képesek voltak a jövőbe látni. Lorens eddig mindezt nem tapasztalta magán,

„de e pillanatban lelki szemei előtt egy magasabb rendű és tiszta élet lenyűgöző látomása jelent meg, hitelezők, váltók és atyai szidalmak nélkül, titkok és

¹⁰ Ez a valóságban nem igaz: Berlevaag körülbelül 2500 km-re van Fossumtól.

lelkifurdalások nélkül, oldalán egy aranyhajú angyallal, aki gyöngéden terelgeti és jótetteiért megjutalmazza.”

Ez a látomás egy igen fontos eleme ennek a résznek, mondjuk úgy, hogy az ószövetségi olvasmányoknak. A jövőbe látó, a jövőre vonatkozó jóslat, amit az adott időpontban nem lehet a maga teljességében megérteni, hanem majd csak az újszövetségi szöveg, végül pedig az evangélium bont ki teljesen.

A jövőbe látás képessége megjelenik, már csak azt kell megfigyelnünk, mi az, amit így akar velünk közölni az elbeszélő. Lorens képzelgése csak egy – számunkra a lényegesebb – része annak, amit a lelkész szájából hallhatunk. A fiatalember nagynénje révén elérte, hogy bebocsátást nyerjen a lelkészlakba. Döbenten tapasztalta magán, hogy Martina közelében mindjobban meggyűlölte, megvetette magát, és annyira lebényt, hogy megszólalni sem tudott. Ez lehet a közönséges Erősz megjelenése is: a fiatalember egész egyszerűen magán hordozza a fülig szerelmes ifjú jellemzőit. Amikor a lelkész az asztalnál beszélni kezdett, és a 85. zsolttár szavait idézte – „*Az igazság és a hűség találkoznak, az igazságosság és a béke csókot vált*” – Lorens csókról álmodozott, de mivel ő nem volt igaz ember, vágya nem teljesülhetett be.

Kálvin János így magyarázza ezt a zsolttárt:

„Én nagyon szívesen támogatom sokak véleményét, mely szerint itt egy Krisztus királyságára vonatkozó próféciát látunk. Kétségtelen, hogy a kegyesek Hozzá emelték fel a szemeket, mikor a hitüknek bátorításra és támogatásra volt szüksége az egyház helyreállításának vonatkozásában, s különösen a Babilonból történt visszatérést követően. Emellett a próféta azt is meg akarja mutatni, mennyire nagylelkűen bánik Isten az Ő egyházával, miután kibékült vele. Az ebből a kibékülésből származó gyümölcsöket úgy mutatja be, hogy először irgalmasság és hűség összetalálkoznak, majd másodszor az igazság és békeesség csókolgatják egymást. [...] Elégedjünk meg az igeszakasz természetes jelentésével, ami nem más, mint hogy a kegyelem, a hűség, a békeesség és az igazságosság fogják alkotni Krisztus királyságának nagy és nemesítő jellemzőjét. A próféta nem az emberek dicséretét hirdeti, hanem azt a kegyelmet dicséri, amiben annakelőtte reménykedett, s amit egyedül csak Istentől kért. Ezzel tanít minket arra, hogy kétségtelen igazságként fogjuk fel: mindezek az áldások Istentől áradnak ránk.” (KÁLVIN 2011, p. 824-825.)

Ha Kálvin magyarázatát elfogadjuk, akkor tisztán látható, hogy Martina maga a békeesség, Lorens azonban jelenleg még nem elég igaz ahhoz, hogy csókot válthassanak. Kálvin szerint az igazság azért tekint le az égből, mert Isten bőkezű ajándéka, amit a cselekedetek érdemeivel nem lehet megszerezni, s a mennyből jön, mert nem található meg az emberek között, akik a természetüknél fogva teljességgel híján vannak annak. Márpedig Lorens, aki mint katona, csak a cselekedetek érdemeit látja maga előtt, életét teljes egészében emberek között, emberi látásmóddal éli. Materiális szemléletén rést üt Martina iránt érzett szerelme, de nem tud vele igazán mit kezdeni. Az ismeretlent kellene választania, amivel egész korábbi életével ellentmondásba kerülne. Még nem jött el a megfelelő pillanat, hogy ezt a lépést megtegye. Hasonlóan járt az ószövetség népe és a próféták is: nem élhették meg Jézus eljövételét, csak jeleket kaptak róla.

Lorens ezért az egyetlen, számára megléphetőt választotta: búcsút vett és elment.

„Elmegyek innen örökre – suttopta – és soha többé nem látom Önt viszont. Mert megértettem, hogy a sors kemény, kérlelhetetlen, és vannak e világon dolgok, melyeket elérni lehetetlen.”

A laktanyába visszatérve nem tudott szabadulni az emléktől:

„Nem akart álmodozóvá válni, leghőbb vágya volt, hogy bajtársaihoz hasonlítson.”

Az, hogy Lorens nem merete eldobni mindenét, ami a korábbi élete volt, és nem merete követni a vágyát, érdemtelenné tette arra, hogy részese legyen annak a bizonyos csóknak. Összeszedte magát, és nagy erőfeszítéssel elhatározta, hogy elfelejti, ami Berlevaagban történt vele.

„Mostantól kezdve csak előre nézek.”

Hazatérve gyorsan haladt a ranglétrán. Franciaországba, majd Oroszországba küldték szolgálatra, végül a királyi udvarban élt, és feleségül vette a királynő egyik udvarhölgyét is. Otthonosan mozgott az előkelő körökben, kiegyezett a környezetével és saját magával is. A paplakban tanult kifejezéseknek hasznát vette, *„ugyanis ez idő tájt az udvarnál a jámbor hangnem dívott”*. A berlevaagi lelkészházban néha még szóba került a neve a lányok között, de Martina általában hamar másra terelte a szót.

Lezárult az első elbeszélés a szeretetről, annak is leginkább a férfi-nő közötti szerelmi változatról. Megismertük azt a négy isteni erényt, amelyek a boldog élethez szükségesek. Mindezek az áldások Istentől áradnak ránk. Elhangzott egy zsoltár, következhet a második olvasmány, az újszövetségi részlet.

b. A második olvasmány: Philippa hódolója

Az istentisztelet során a második felolvasandó bibliai részlet már egy újszövetségi szöveg, általában egy apostoli levél részlete. Olyanok írták, akik találkoztak Jézussal, vagy első kézből ismerhették tanítását. Már a megváltott nép bizonyossága van szavaik mögött, azonban akikhez szólnak, sokszor még sötétségben tapogatóznak. Magyarázó, tanító, hitvalló szövegek általában, céljuk a Krisztus-követő közösségek megerősítése, lelki táplálása. A szeretet, amelyről most olvashatunk, biztos máshonnan táplálkozik, mint az előző történetből megismert, hiszen már a bizonyosság ismeretének birtokában van.

1855-ben, egy évvel Martina története után egy jelentékeny személyiség érkezett Berlevaagba. Achille Papin, párizsi operaénekes a stockholmi operában vendégeskedett, ahol csodás énekével magával ragadta a közönséget. Egy udvarhölgy mesélt neki Norvégia vad és fenséges tájairól, ekkor határozta el, hogy hazafelé kitérőt tesz. A lenyűgöző környezetben jelentéktelennek érezte magát. Rá a táj gyakorolt olyan bénító hatást, mint Lorensre Martina közelsége. Melankólia kerítette hatalmába, képzeletben látta magát aggastyánként, művészpályája végén. Achille érettebb férfi volt, távolabbra látott, mint Lorens. Álmodozó volt, működött a képzelete, ahogy egy nagy művészhez illik. Sikereket ért el a színpadon, amit adott, azt a közönség értékelte. Mégis tisztában volt saját kicsinységével, amikor a fenséges norvég hegyeket és a tengert nézte. Felismerte a természetben a nagyságot és az erőt, tökéletesen tudta, hol van benne a helye.

Vasárnap elment a templomba. Ez is egy nagy különbség Lorens és közte, neki fontos volt a vasárnapi miselátogatás, mindegy, hogy nem egészen az ő vallása szerinti a szertartás. Vallásossága legalább ennyiben máris megnyilvánult. A templomban meghallotta Philippa énekét.

„Egyetlen szempillantás alatt megvilágosodott számára minden.”

Úgy érezte, *„jelenést lát”*. Ez is megerősíti, hogy képes volt felfogni valami nem földi jelentést. A 36. zsoltár szavaival adott hálát azért, hogy rátalált Philippára, akiből ünnepelt díva lehetne Párizsban.

„Egekig szárnyal a Te könyörületességed, és a Te irgalmad a tengerek mélyéig hatol!”

Sorsfordító találkozás történt, melynek erejét a zsoltár fenségessége is alátámasztotta.

Achille jószívű, tisztességes, negyvenes éveiben járó férfi. Mint általában a franciák, ő is katolikus vallású. Nagyvilági megjelenésével és vallásával is kirítt a közösségből, de tapasztaltsága mégis átsegítette az első próbán: Lorenszszel szemben ő hivatalosan is bebocsátást nyert a paplakba. Jó emberismeretére hallgatva nem a párizsi opera emlegetésével kezdte beszédét, hanem engedélyt kért az apától, hogy énekleckéket adhasson Philippának, aki így majd még szebben tud énekelni a gyülekezetben. A lelkészt az is engedékenyebbé tette, hogy franciául beszélhetett, mivel fiatal korában, még diákként tanulmányozta a francia protestáns író, Lefèvre d’Etaples munkáit.¹¹ Végül áldását adta a vállalkozásra ezekkel a szavakkal:

„Isten útjai a tenger hullámain és hófödte csúcsokon át vezetnek.”¹²

Az énekórák Achille minden képzeletét felülmúlták. Mesélni kezdett Philippának Párizsról, arról, hogy fogják őt ott ünnepelni, hogyan fogják ki kocsija elől a lovakat, és húzzák a rajongói a Café Anglais-ig, ahol csodálatos vacsora és válogatott társaság várja majd. Ezekről a beszélgetésekről Philippa mélyen hallgatott apja és nővére előtt. Egy nap, amikor a Don Giovannit gyakorolták, Zerlina és Don Giovanni duettje került sorra.

A jelenet neve: csábítás-duett, sokatmondó cím. Az operában Don Giovanni el szeretné csábítani a menyasszony Zerlinát azzal, hogy elhitei vele, hogy egy ilyen szépség jobb sorsot érdemel, minthogy egy paraszt felesége legyen. Zerlina sajnálja vőlegényét, Masettót, s fél, hogy csak átverés az egész, de olyan kellemes a gondolat, hogy egy nemes lovag felesége lehet, hogy végül beadja a derekát.

A duett végén Achille megcsókolta Philippát, majd szó nélkül távozott, hiszen a csodás zenében minden benne volt, amit elmondhatott volna. Philippa ezután megkérte az apját, hogy mondja le a további órákat. A lelkész ismét ugyanazt a 18. zsoltárt idézte tovább, mint a leckevetelek elején:

„Isten útjai olykor vad folyókon vezetnek keresztül.”

A tenger hullámai, és a hófödte hegycsúcsok után a vad folyók képét látjuk magunk előtt. A természet egészét ábrázolja ez a zsoltár. Isten néha vad és kiszámíthatatlan utakra vezet minket, ahova saját elhatározásunkból, jókedvünkől nem nagyon mennénk. Ezek azok az előre nem látható megpróbáltatások, amelyek emberi szemmel mérhetetlenül mélyek, vagy éppen olyan nehezek, mint megmászni egy nagyon magas hegyet. Úgy is érezhetjük, mintha egy folyó örvényébe kerültünk volna. Nem látunk kiutat, nem értjük, hogy kerültünk ilyen helyzetbe. Isten ide vezetett bennünket, pedig ki akart volna magától ide jutni? Mennyivel jobb lenne mindig csak a tengerparton heverészni, gondok, nehézségek nélkül élni! De minden nehézségben ott van a lehetőség a változtatásra, egy jobb élet elérésére. Isten lehetőséget ad azzal, hogy nehézségek történnek életünkben. A zsoltár nem azt mondja, hogy Isten odavezet a vad folyóhoz, a magas hegyhez, a tenger hullámaihoz, és ott magunkra hagy. Épp ellenkezőleg: átvezet, átsegít mindenben.

Achille is vad útra csábította Philippát. A neve, Achille ezt jelenti: a kígyó fia. A kígyó maga a gonosz, aki bűnbe visz: a csábító. Kedves embernek álcázza magát, de rosszba akar vinni. Amikor Philippa elküldette az apjával, a következőt tudjuk meg Martináról:

„Hogy hűgát olyasvalami rémisztette meg, amit önnön természetében fedezett fel, az nem fordult meg a fejében.”

Zerlina az operában ugyan menyasszony, de mégis elhagyná a vőlegényét a jobb élet reményében. Philippa is megérezhette ezt magában, hogy igazán szívesen elhagyná az ő jegyesét (Jézust, a

¹¹ Ez azonban egy téves állítás a műben. Lefèvre d’Etaples valóban a katolikus egyház reformátora volt, de élete végéig megmaradt katolikusnak. Tény, hogy találkozott Kálvinnal, és összességében a protestantizmushoz hasonlóan az egyház megújításán fáradozott, de a megújulást belülről szerette volna megvalósítani.

¹² A 18. zsoltár szövege, a dán népfőiskola-rendszer alapítója, a nagy hatású prédikátor, Grundtvig által készített fordításból idézve. Mind a mai napig használatos, meg is zenésítették, és a közösségek éneklis is.

közösséget, a tiszta életet). Igenis csábította Párizs, az éneklés, a művészet. De megérezvén a veszélyt, és a saját gyöngeségét, még azelőtt lemondott az énekesi karrieréről, a művészi sikerekről, hogy azok beindulhattak volna. Achille nem a férfiasságával érintette meg, a csók nem a testi szerelem megnyilatkozása volt. Ez egy szimbolikus csók, a múzsa csókja.

A duettben elhangzik ez a mondat:

„*Megváltoztatom a sorsod.*”

Philippa, bár érezte, hogy ez akár tényleg így is történhetne, mégis visszakozott. Egy hithű evangélikusnak ez a mondat az, amelyik felnyitja a szemét. A Luther által megfogalmazott szolgálai akarat gondolatával ugyanis nehezen egyeztethető össze. Ez egy olyan pont, ahol a két felekezet különbözik: a katolikusok a szabad akaratban hisznek. Achille szájából ez a mondat hiteles, de Philippa számára rémületes. Rádöbrent, hogy Párizsban valószínűleg a hitét is fel kellene adnia. Ez olyan magas ár, amely semmiképp nem éri meg.

Papinról később nem sokat beszélt a két nővér: nem volt megfelelő szókinccsük hozzá. Megjelent az életükben egy olyan fenomén, amelyet könnyű volt felismerni, még könnyebb befogadni, de nem voltak szavaik rá, megfejthetetlen maradt. Ez is egy nagy szerelem, a szeretet kifejezője lehet értő adókban és vevőkben, közelebb vihet Istenhez. Ez a művészet, ez már az égi Erősz. De csak az, és nem több: csak közvetítő, nem maga az Isten.

Ismét hallottunk zsoltárt, megismertük az égi Erősz egy lehetséges arcát, a művészetet. Ennek a két példának a segítségével érthetőbbé, befogadhatóbbá válik a harmadik, az igazi isteni szeretet. Ez a két lépés azért kellett, hogy egyértelműen különbséget tudjunk tenni, és rájövünk, hogy mind a kettő ismerete, megtapasztalása szükséges ahhoz, hogy az örömhírt, az evangéliumot a maga teljességében megérthessük, és megélhessük.

c. Evangélium – örömhír

Az evangélium, azaz az örömhír egy levélben volt leírva, amely levelet egy végsőkig kimerült, nincstelen ember hozott el a nővéreknek. Idegen nyelven szólt, a nővérek mégis értették, mert tanulták ezt a nyelvet. Hangosan olvasták, miután a levél kézbesítőjéről gondoskodtak. A levelet Achille Papin írta. Bemutatta Babette-t, aki a leírás szerint a férjét és a fiát is elvesztette a párizsi kommün idején, ahol egyébként ő is harcolt. Babette unokaöccse segítségével tudott elmenekülni, aki szakács volt egy hajón, amely Kristiániába járt. Achille azt is írta, hogy fogalma sincs, Kristiániából hogy jut el Babette Berlevaagba, mert elvesztette Norvégia térképét. Babette tudott róla, hogy Achille járt Norvégiában, ezért megkérdezte, hogy ismer-e ott jó embereket. Erről a két szóról pedig egyből a nővérek jutottak az eszébe, ezért bátorkodott Achille az ő segítségüket kérni. Babette-ről még két dolgot árult el. Az egyik, hogy nagy szerencsétlenségében is sikerült megőriznie tartását és sztoicizmusát, valamint, hogy igen jól főz. Képes kiegyezni a sorsával, és valamit nagyon magas szinten megtanult. Miközben Achille a levelet írta, és szívességet kért, ő lett a jócselekedetek beindítója. Az ő bizalma a nővérekben volt az az erő, amely útra indította Babette-t, a nővéreket pedig arra készítette, hogy megszolgálják, kiérdemeljék ezt a bizalmat. Bizonyosságot tett a mennyországba vetett hitéről is, amikor megírta, hogy majd ott újra hallja Philippa énekét, és biztos benne, hogy el fogja bűvölni az angyalokat. Philippa tehát ismét égi jelenség lett, hiszen angyalok társaságát előlegezte meg neki a régi ismerős. Utóiratként pedig egy kottakép, a csábítás-duett első sora látható. Ez így hangzott: „*Ott nyújtjuk egymásnak kezünket.*” Mennyire más ilyen szövegkontextusban ugyanaz a sor! Most ez az „ott” nem Don Giovanni kastélya, sem a hívságokkal teli Párizs, hanem a mennyország. Igen, ez az a legmélyebb, kizárólag a hitből táplálkozó bizonyosság, amit egy ember megvallhat ezen a földön.

Mit mond ez az evangélium, mi a legfontosabb örömhíre? Hogy a legnagyobb kétségbeesésben, amikor azt hisszük, hogy mindennek vége, ott van Isten. Achille Papin életében az öregség,

elfeledettség, a karrier vége egy szomorú embert is eredményezhetne. Babette a családja és minden értéke elvesztése után, idegen földön, teljes kiszolgáltatottságban él. De mind a ketten reménnyel képesek tekinteni a jövőre. Papin azzal, hogy a mennyországba képzeli magát és Philippát, bízik Isten irgalmában, hogy ez így lehet majd, Babette pedig azzal, hogy egyáltalán elindul, nem adja fel, megpróbál új életet kezdeni, mások irgalmára bízva magát. Ez az irgalomba, kegyelembe vetett hit az igazi örömhír.

d. Igehirdetés

Az igehirdetés, vagy a katolikusoknál a prédikáció, általában az elhangzott bibliai szövegek értő magyarázata, mai korba helyezése, értelmezése szokott lenni. A novella következő fejezetének címe: *Élet a faluban*. Bemutatja, hogyan illeszkedett be Babette, hogyan fogadták Isten ajándékát a gyülekezet tagjai.

A Babette francia név, jelentése: idegen, külföldi. Babette az idegen, akit a Biblia tanítása szerint be kellene fogadni (vö. Mt 25,31-40). Jelképes az is, hogyan érkezett meg. Egy hajón utazott, 1871 júniusában, egy viharos éjszakán. Háromszor húzta meg a csengőt, hogy a nővérek beeresszék. Termetes, sötéthajú, holsápadt asszony, kezében a vándorok tarisznyájával. Egy levelet adott át, egy üzenetet, majd csendben, kimerülten várta az emberek ítéletét. Ezek mind Jézus szimbólumok, vagy utalások. Jézus az, aki lecsendesíti a vihart, és halászokat gyűjt maga köré, hogy emberhalásszá tegye őket. A hármasság a Szentháromságra, a teljességre utal. Vándortarisznyája van, nincsenek kincsei, gyakorlatilag minden tulajdon nélkül jön a világba. Üzenetet hoz, az Atya üzenetét, amit az embereknek meg kellene hallaniuk, és be kellene fogadniuk. Kritikus pillanat ez: vajon a nővérek felismerik-e Babette-ben az Isten fiát? Megteszik-e azt a hihetetlen gesztust, hogy a maguk kis semmi vagyonát megosztják egy idegennel?

Martina és Philippa kiállta ezt a próbát, és példájuk nyomán a gyülekezet is. Az ajándék nem is maradt el: Babette olyan jól kufárkodott az élelmiszerekkel, hogy a nővéreknek egyre több pénz maradt a zsebében. Egy dolog zavarta csak őket, mégpedig Babette pápista mivolta, de megegyeztek abban, hogy a jó példa lesz a legjobb eszköz, amellyel gazdasszonyukat a helyes útra térítik. A hívek pedig örömmel tapasztalták, hogy a nővéreknek egyre több idejük maradt rájuk így, hogy Babette levette róluk a főzés és a háztartás minden más terhét:

„Hálát adnak az Úrnak a különös idegenért, e sötét Mártáért a számukra oly kedves, két szelid Mária házában. Így lett szegletkövé a kő, melyet az építők megvetettek.”

Itt két szentírási rész szerepel gyors egymásutánban. Egyrészt Mária és Márta történetének leírása Lukács könyvéből (Lk 10,38-42), majd a szegletkőről szóló híres rész a 118. zsoltárból, amelyet idéz Jézus, majd az Újszövetség is. Ő maga a szegletkő, amit megvetettek az építők. Szegletkövé, a legfontosabbá válik, ő tartja meg a világot, miatta nem sújt le Isten haragja a hitvánná vált, gonosz világra. A *Babette lakomája* történetében Babette lesz ennek a közösségnek a szegletköve. A megvetett katolikus fogja valahogy megmenteni ezt a protestáns közösséget.

A nővéreket néha nyugtalanította valami, amit nem tudtak megfogalmazni. Lappangott valami Babette-ben, valami rejtélyes és aggodalmat keltő „*mintha egyenesen a mekkai nagy fekete Kába kővel állna rokonságban*”. Emellett, ha néha megpróbálták kifejezni részvétüket szerencsétlensége miatt, azzal a sztoicizmussal találták szembe magukat, amelyről Achille Papin írt levelében:

„A sors így akarta.”

Megtudták azt is, hogy Babette lottózik, egy barátnője otthon továbbra is megjátszotta a számait. Ettől kezdve a nővérek úgy tekintettek a tarisznyájára, „*mintha az az Ezeregyéjszaka varázsszőnyege lenne, amelyre bármelyik pillanatban felpattanhat, hogy eltűnjön az égen, egyenesen Párizs irányába*”. A

szoicizmus, a Kába kő és az Ezeregyéjszaka a szerző afrikai éveit idézi meg. Farah Aden, Blixen házvezetője muszlim volt, jól ismerte a Koránt. Beszélgetéseiből Blixen is egyre jobban megismerte a szöveget és az iszlám vallást. Az Ezeregyéjszaka meséit már Dániában hallgatta, édesapja gyakran mesélt belőle. Azzal, hogy egy másik, immár harmadik vallást is bevon a történetbe, a mondanivalót a vallások fölé emeli, univerzálissá teszi.

A lottószelvény pedig talán csak egy lehetőség, egy ajtó kinyitása, hogy Isten így segítsen, ha akar. Babette játékosága, a váratlanra, ismeretlenre való nyitottsága kulcsfontosságúvá válik a történetben. Ugyanakkor a nővérek egy aggasztó tulajdonságára figyeltek fel:

„Megint máskor mozdulatlanul ült háromlábú konyhai székén, ölébe ejtve erős kezeit, és tágra nyílt, fekete kútra emlékeztető szemével oly titokzatosan nézett maga elé, mint egy megtestesült Pythia.”

Ezzel zárul az ígértetés. A jövőbelátó, de arról mélyen hallgató, rejtelmes, de a nővéreknek nagy segítséget jelentő Babette megérkezett, jelen van a nővérek és a közösség életében. Vele élnek, de mégsem értik, titkait nem tudják kifürkészni. Mind a közösség, mind Babette példaértékű cselekedeteket visz véghez.

Közelgett december 15-e, a néhai lelkész születésének századik évfordulója. A nővérek szerették volna a maguk egyszerű módján megünnepelni. Sajnos azonban pont ekkorra a hívek évek óta tartó viszályai az elviselhetetlenségig fajultak, és a nővérek békítő kísérletei is sorra kudarcot vallottak. Már a lelkészlakban megtartott ima-összejöveteleken sem álltak szóba egymással, kerültek egymás tekintetét a haragban álló hívők:

„Mintha az atya eltávolodott volna gyermekeitől és szeretetre méltó lényének ereje elpárolgott volna, miként a kámfor párolog el a nyitva felejtett palackból.”

A rövid imák, a zoltározások, éneklések sajnos ebben a zárt kis közösségben is csak azt tudták biztosítani, hogy valamelyest együtt maradjanak a tagok, azonban az ellentétek, régi ügyek kínzó dühvel támadtak fel.

Hitvallás

Babette egy nap levelet kapott otthonról, melyben az állt, hogy nyert a lottón. A csoda megtörtént, a lehetetlen megvalósult. A két nővér elkönyvelte magában, hogy Babette biztos hazatér, hiszen ezzel megszűntek anyagi gondjai. Megvitték a hírt a közösség tagjainak:

„Ahogy a madár fészkére tér – bizonygatták – úgy tér meg az ember hazájába.”

Ez az idézet a Példabeszédek könyvéből való:

„Mint a kismadár, amely elrepült fészkeről, olyan a menekült távol otthonától.”
(Péld 27,8)

Érdekes megfigyelni, hogy a Biblia pont az ellenkező, az inverz oldalát fogalmazza meg. Magukban a lottót az ördög művének tartották, és bár Babette-nek jóra fordulhatott így a sorsa, rájuk nézve inkább szerencsétlenséget jelentett, hiszen a szép, nyugodt életüknek vége szakadt. Ők azonban nem voltak ilyen önzők, őszintén örültek Babette szerencséjének. Babette azonban nem úgy gondolkodott, mint ők. Egy kérést fogalmazott meg, tizennégy év óta, - amióta velük él - az elsőt: szeretne az elhunyt tiszteletes századik születésnapjára egy francia vacsorát felszolgálni a közösség tagjainak, a saját pénzéből. Kérése annyira merész volt, hogy a nővérek eleinte vonakodtak elfogadni, de végül engedtek neki.

„Amikor végre beleegyeztek a kérésébe, Babette szinte átlényegült. Hirtelen meglátták, milyen szép lehetett fiatalkorában és azon merengtek, vajon ők nem

csak ebben az órában váltak-e azokká a 'jó emberekké' szemében, amilyeneknek Achille Papin lefestette őket annak idején."

Mi mindent vallottak itt meg a szereplők? Babette azt, hogy francia (származás), hogy tud főzni (tett, cselekvés, képesség), hogy a nyereségét kész feláldozni (áldozat, szeretet), és hogy képes kérni, és kitartani a kérése mellett (mindvégig). A két nővér is hitet tett a szeretetéről: minden ellenérzésük és aggodalmuk ellenére képesek voltak elfogadni az ajándékot. Azt is megfogadták, hogy mindezt úgy teszik, hogy Babette-nek örömet szerezzenek, azaz őszintén és tiszta szívvel. Cserébe, amikor végül elfogadták felajánlását, Babette átlényegült. A dán eredetiben a „*forvandle*” szó szerepel, ami átváltozást jelent. Ez az az ige, amit dánul a víz borrá változtatásakor is használ a Biblia. Már Babette érkezésekor is számos Jézus-utalást láthattunk, most ezek száma tovább emelkedett. Úgy tűnik, Jézus Babette alakjában van jelen ebben a kis közösségben.

A hitvallás után az evangélikus istentisztelet során a hirdetések jönnek. Az előírás szerint tömörnek, lényegre törőnek kell lennie. Ennek megfelelően a novellában is egy rövid leírás következik arról, hogy Babette elutazott beszerző körútra, hogy minden alapanyag meglegyen a francia vacsorához. Míg távol volt, Martina elvitte a hírt a közösség tagjainak, meghívta őket az ünnepi vacsorára. Mikor beszélt róla,

„Babette, akár a palack szelleme a mesében, elkezdett nőni, növekedni, és csakhamar olyan méreteket öltött, hogy a nővérek aprócska törpéknek érezték magukat mellette. A kiszabadult szellem képében a Valódi Francia Vacsorát látták közeledni, mint valami rettentő baljós vállalkozást.”

Az Ezeregyéjszaka palackba zárt szellemére történő utalás ismét Babette természetfeletti tulajdonságait helyezi a figyelem középpontjába, és benne van a nővérek értetlensége is: még mindig inkább meseszereplőként azonosították Babette-t, az isteni szándékot egyelőre nem fedezték fel. Értetlenségük aztán kétségbeesésbe váltott át, amikor Babette megjelent a vacsorakellékekkel. A teknős és a fűrjek, valamint a borospalackok látványa őszintén megrázta őket. A hívek könyörgéseként felfogható jelenetben ismét körbejártak a közösség tagjainál, és együtt imádkoztak, hogy túléljék a lakomát. Megfogadták, hogy Babette iránt tiszteletből és szeretetből egy rossz szó sem fogja elhagyni a szájukat, az ünnepi vacsora során egyáltalán nem beszélnek a felszolgált ételekről, italokról. Titkos fogadalmuk újra összekovácsolta a kis falu lakóit.

Érdekes azt is megfigyelni, hogy milyen ellentét van az Utolsó Vacsorán jelenlévő tanítványok és Babette lakomájára érkező vendégek alapvető hozzáállásában. A közösség úgy tudta, hogy Babette-hez egy (első és) utolsó alkalomra érkezett, hiszen a szakácsnő a hihetetlen nyereségből minden bizonnyal visszatér Franciaországba. Búcsúvacsorának hitték, de tévedtek. Jézus pászka ünnepi vacsorájára a tanítványok úgy érkeztek, mint egy átlagos vacsorára, az egy árulót leszámítva nem is sejtették, hogy búcsúvacsorán vesznek részt. De ők is tévedtek. Ez a tévedés, az emberi gondolkodás esetlegessége a tanítványok, vendégek részéről erős köteléket jelent a két lakoma között. Ezzel szemben az isteni szándék megvalósítja az elképzelhetetlent, meglep, és kétségek közé vet, majd mindent úgy rendez el, hogy valami még nagyobb jó szülessék belőle.

4. Úrvacsorai rész

A prefációt megelőzi az úgynevezett *Sursum Corda* rész, amikor a következő párbeszéd hangzik el a lelkész és a gyülekezet között:

„Emeljük fel szívünket!”
„Felemeltük az Úrhoz.”

Ez valami olyan előkészületet jelent, amely során a hívő testileg-lelkileg ráhangolódik az Istennel való találkozásra. A prefáció és a *Szent vagy* során a közösség megvallja, hogy méltó és igazságos, illő és üdvös, hogy mindig hálát adjunk az Istennek. Áldjuk és dicsőítjük szent nevét, mert az Úr dicsősége betölti a mennyet és a földet. A közösség tudatosítja magában, hogy a Szent Istennel fog találkozni. Az epiklézis, azaz a Szentlélek segítségül hívása előkészíti az átváltoztatást.

A lakomához az elbeszélésben is előkészületek történnek. Nemcsak Babette részéről a konyhában, hanem a nővérek és a közösség tagjai részéről is. A két nővér alaposan kitakarította a házat (lelki takarítás=bűnbánat), majd az édesapjuk képe elé két ezüst gyertyatartót helyeztek, magát a képet pedig babérkoszorúval díszítették. Pont úgy nézett ki, mintha egy oltár lenne. Amint megjöttek a közösség tagjai, zsoltározni, énekelni kezdenek, ami a gyülekező ének is lehet.

A meghívást elfogadta Lorens Löwenhielm nagynénje is, és vele tartott az épp nála vendégeskedő Lorens is, aki tábornoki öltözékben érkezett a vacsorára. Hintóval jöttek, amelynek a csilingelése a templomi csengetésre emlékeztet. A szürkébe-feketébe öltözött egyszerű, puritán közösségből Lorens díszes uniformisa kiragyogott. Ékességében és színvilágában is a papi miseruha díszessége jelenik meg. A hang (csilingelés) és a látvány (díszes ruha) a katolikus szentmisét idézik fel. A narrátor ezzel Lorensset egyfajta híd-szereppel ruházza fel: külsőségeiben a világlátott tábornok közelebb áll Babetthez, mint a berlevaagi gyülekezet. Az este során ő lesz az összekötő a két felekezet között. Mindaz, amit tőle hallunk, az evangélikusok és a katolikusok számára is teljesen elfogadható.

Körbeülték az asztalt, és pont tizenketten voltak. Amint elkezdődött az ételek és italok feltálalása, minden motívum és elem felbukkant az Utolsó Vacsorából. Az étel és ital vétele közben és után elhangzott párbeszédék és történetek az üdvösségtörténet kiemelkedő eseményeinek sora, a megváltás titka helyett most a saját kis közösségük megalakulásának és az alapító lelkész életének döntő fontosságú, csodás mozzanatait idézték fel.

Az első fogás a teknőcleves. A teknős egy rendkívül hosszú életű, a földtörténeti óidőből származó állat. Ezen ősi mivolta kicsit az Ószövetség ősiségére utal. A leves fogyasztása közben hárman idéztek fel múltbéli eseményeket. Jézus küldetésének három mozzanatát a lelkész is követte: először elhívja a tanítványokat, aztán prédikál nekik és megtéríti őket, végül új parancsot ad számukra. A következő fogás előtt Lorens elmondta, hogy a tiszteletes úr imádságoskönyve Őfelsége kedves olvasmánya. Ez a kis közbeszúrás a helyi, fővárostól távol eső kis közösségnek és alapítójának jelentőségét rendkívüli módon megnöveli. A horizont elkezd tágulni. *Blini Demidov* a második fogás, amelyet a közösség tagjai úgy fogyasztottak, mintha harminc éve minden nap ez lett volna az asztalukon. Kötötte őket a fogadalmuk is, amit a nővéreknek tettek, de a jelenetből kiolvasható az elbeszélő hívő-kritikája is: sokan rutinból csinálják végig a szent cselekedetek sorát, fel se tűnik, milyen különleges élményben van részük. A tábornok az egyetlen, aki meg tudta becsülni azt, ami velük történt.

Érdekesen keverednek a nézőpontok. Noha a lelkész megszemélyesítője egyértelműen a tábornok, mégis csak ő volt csak megilletődve, úgy tűnik, mintha ez lett volna az első alkalom, hogy ilyen lakomát fogyaszthatott. Másrészt ő volt az egyetlen, aki megérezte az esemény súlyát, aki teljességgel értette, miről volt szó aznap este. A *Blini Demidov* egy kaviáros finomság, a kaviár a tokhal ikrája. Az orosz étel halványan bevonja a történetbe az ortodox egyházat is, tovább tágítva az asszociációs keretet. A teknős a teremést idézi, a hal már újszövetségi szimbólum.

A tábornokkal szemben ülő idős hölgy egy hosszabb történetet mesélt el, egy igazi csodát. Egy hajdani karácsony előtt a lelkész megígérte, hogy ha kell, gyalog megy át a fjordon, de megtartja az istentiszteletet. És láss csodát, a fjord befagyott, és tényleg át lehetett kelni rajta. Itt is egy ószövetségi és egy újszövetségi történet áthallásai keverednek: Mózes száraz lábbal vitte át népét a tengeren, illetve Jézus a vízen járt.

Babette meghagyta az inasnak, hogy mindenkinek csak egyszer töltsön, de a tábornoknak mindig legyen tele a pohara. Ez egyébként az Úrvacsorán is így történik: a lelkész többet iszik, mint a hívek. A *Cailles en sarcophage* Babette specialitása, egy „szerelmi légyott”, a szakácmesterség csúcsa, művészeti alkotás az utolsó fogás. Fürj szarkofágon, az (égő)áldozat képe. Egyedül Lorens volt az, aki ebben a döntő pillanatban felismerte a szakácsot, aki nem volt jelen a vacsorán, csak kint dolgozott a konyhában. A különös ételt csak egyvalaki tudta elkészíteni az egész világon: a párizsi *Café Anglais* séfje. Lorens tisztában volt a vacsora árával, tudta a fogások különlegességét is értékelni. Övé volt a bizonyosság, de meghagyta misztikumnak. Amikor a vacsora végén kijelentette Martinának, hogy aznap megtapasztalta, hogy minden lehetséges, valójában azt a hihetetlen és felfoghatatlan élményét osztotta meg, hogy a legdrágább párizsi vacsorát egy kis norvég falu paplakjában fogyasztotta el ismét. Annak ellenére, hogy megtapasztalta, és így lehetségesnek mondta, az evidenciát, hogy akkor itt Babette főzött aznap este, nem mondta ki. Nem ment ki a konyhába, nem kereste meg a szakácsot. Úgy fogadta el a dolgot, ahogy volt, nem nyomozott, nem bizonygatott, csak átélt. Hitt, örült és megvallott.

Végül friss gyümölcsök, szőlő, őszibarack, füge – bibliai gyümölcsök – zárták a vacsorát. Amikor Lorens dicsérő szavakban tört ki, a szomszédja meg is felelt neki egy idézettel a Számok Könyvéből:

„Mikor pedig eljutának Eskol völgyéig, lemetszének ott egy szőlővesszőt egy szőlőfürttel és ketten vivék azt rúdon.” (Szám 13,24)

Lorens felemelkedett, hogy beszédet mondjon. Ezen az estén mintha ő lenne a hajdanvolt lelkész: a többiekénél díszesebb ruha, és a babérkoszorúval ékítettség is összeköti őket. Beszédében ugyanazt a bibliai részt idézte, amellyel a lelkész kezdte azt a vacsorát, amelyet követően ő közel harminc éve elmenekült innen: Irgalmasság és hűség összetalálkoznak, igazság és békesség egymást csókolják. Ez ad az egész elbeszélésnek egy csodás ívet. Bár pohárköszöntőit az úri társaságokban általában az utolsó szóig saját maga fogalmazta, most mégis olyan, mintha csak szócső lenne. Ez is a lelkészi feladat: nem mint egyéniség van jelen, hanem csak mint Isten szolgája. Az egész beszéd az isteni kegyelemről szólt. Rövidlátók vagyunk, és emberi rövidlátásunkban végesnek gondoljuk el az isteni kegyelmet, ezért reszketünk. Amit fiatalon eldobunk, vagy csak egyszerűen rossz döntést hozunk, azt az isteni kegyelem az örökkévalóságban megadja nekünk. A hívek nem egészen értették, de a szavak ünnepélyessége megindította őket. A beszédet követően a szobát mennyei fény ragyogta be, a szófukar aggok ékesszólókká váltak, a süketek fülei megnyíltak, az idő egyé vált az örökkévalósággal.

„Vakok látnak, sánták járnak, leprások megtisztulnak, süketek hallanak, halottak feltámadnak, a szegényeknek pedig hirdetik az evangéliumot.”

(Mt 11,5)

A novella korábbi részében felelevenített három konfliktus résztvevői kibékültek, vígan együtt énekeltek, nevetgéltek, csókolóztak. A kegyelem, amelyről Lorens beszélt, kiáradt rájuk. Ez történik a békekötés, Krisztus testének és vérének vétele után. A postcommunio imádsága elsősorban a hálaadás motívumát hordozza, és erőt kér a továbbinduláshoz. Ezt tette Lorens is: búcsúzáskor elmondta Martinának, hogy élete minden egyes napján ott volt vele, és hogy lélekben ezután is minden este ott ül majd velük egy asztalnál, mert aznap este megtanulta, hogy minden lehetséges. Ezt Martina is megerősítette.

5. Küldés, áldás

A küldés konkrétan szólaltatja meg az istentiszteleten részt vevő gyülekezet küldetését, átvezetve ezzel az ünneplésből a hétköznapokba. A berlevaagi gyülekezet tagjai távoztak. Visszatekintve egy cseppet sem csodálkoztak a történeteken, hiszen ez csak reményeik beteljesülése volt. Megadatott nekik

egy óra az ezeréves országlásból. Közben odakinn elállt a hóesés, és minden földöntúli szépségben ragyogott. Millió csillag fénye sugárzott az égen, a jelenet egyszerre kozmikussá válik. Az elfogyasztott italok hatására el-elpotyogva a hóban, a közösség tagjai olyan fehérré váltak, mint a ma született bárány. Néha kört alkotva énekeltek: Isten megáldjon! Egy vidám, felszabadult gyülekezet képe ez.

Közben a „sekrestyében”, azaz a konyhában drámai jelenet játszódott le. Véget ért a szertartás, a vacsora, lakoma. A nővérek szerint:

„Egyedül Babette nem vette ki részét az est boldogságából.”

Ugyanez a művészek sorsa is. A színpadon ők dolgoznak, vagy mint jelen esetben, a konyhában, alkotnak egész este. De hogy ne lenne részük boldogságban, azzal nem lehet egyetérteni. Nekik nyilvánvalóan az a boldogság, ha más embereknek örömet szereznek. Babette fáradtan ült a koszos serpenyők között, és kibökte, hogy a Café Anglais szakácsa volt. Ezt az olvasó mostanra már amúgy is tudja, talán a n v rekn k új információ – de teljesen érdektelen, számukra az csak egy a sok francia étterem közül. A n v rekn k megeml tett k, hogy ezt a vacsorát m g azután is emlegetni fogja a k zss g k, hogy Babette már rég visszament Franciaországba. Erre közölte, hogy nem megy vissza Párizsba, nem megy vissza a sikerei helyszínére, meghal a világnak. Ezek megint Jézus-utalások: b r megtehetette volna, hogy gyógyító csodadoktork nt  ldeg l,   inkább a keresztet választotta az emberek  dv ss g ert. Babette, hogy nyomatékosítsa döntését, azzal érvelt, hogy senkije sincs már Párizsban. A n v rekn k persze a családjára gondoltak, de Babette elkezdte sorolni azokat a nemes urakat és hölgyeket, akiknek anno f z tt. Amikor Philippa a szemére vetette, hogy miért siratja ezeket az embereket, hiszen Babette, mint communard éppen ellen k harcolt, Babette ezt felelte:

„Igen, hála az  rnek és a Szent Szűznek, communard voltam!  s azok az emberek, akiknek a nevét felsoroltam, gonosz és kegyetlen emberek voltak.  hezgett k Párizs népét, elnyomták a szegényeket, kijátszották a törvényt és igazságtalanok voltak a v dtelenekkel szemben [...], mégsem megyek vissza Párizsba most, hogy ezek az emberek már nincsenek. Arra nevelt k és taníttatták őket, hogy meg rts k, milyen nagy művész vagyok  n. Boldoggá tudtam tenni őket.”

Vajon sejtette-e, hogy ezen az estén is boldoggá tette az embereket? Mivel Lorens t kivéve, aki Párizsban is tanúja volt szak cstudom ny nak, a k zss g tagjai ostoba fogadalmuk miatt nem adtak szóbeli visszajelzést, csak rem lhetette ezt. Benne bízhatott, ahogy Jézus is bízhatott a tanítványaiban, akik aztán egyedül hagyták ugyan a passioiban, de a feltámadás után mind vállalták a saját keresztj ket, és hirdett k az evangéliumot, akár életük  r n is.

Babette elmondta a n v rekn k, hogy nem maradt több pénze, egy vacsora 12 f re a Café Anglaisban pont 10.000 frankba került. Amikor Philippa megfeddte, hogy nem lett volna szabad ilyen nagy áldozatot hoznia  rt k, helyre tette a nővéreket. Egy nagy művész nem csak másokért, mag ert is teszi a dolgát. Babette, mint a nagy művészek általában, önző volt. Nemes önzés ez, arra sarkallta, hogy mindig a teljességet hozza ki magából mások örömére. A többieket segítette eljutni az istenihez. De   ember maradt, még akkor is, ha menet közben átlényegült. Olyan nagy ember, aki mindenki fölé magasodott, betöltötte a számára elérhető, kitölthető teret („*mintha az egész konyhát kitöltené*”). Amikor erre Martina megállapította, hogy most már egész életére szegény marad, Babette mosolyogva közölte, hogy ő sohasem lesz szegény:

„Egy nagy művész, Mesdames, sohasem szegény. Mi nagy művészek, Mesdames, kaptunk valamit, amiről  n kn k fogalmuk sem lehet.”

Martinának tényleg kissé érthetetlen volt mindez, de Philippa megértett ebből valamit: számára az éneklés közvetlen Istennel való kapcsolatot jelentett.

„Martinának egy igen kellemetlen történet jutott eszébe, melyet atyja egyik barátja, egy idős, Afrikát járt hittérítő mesélt réges-régen. Ez a hittérítő egyszer megszabadított egy hatalmas, elefántméretű szerecsen királyt gyomorfájdalmától, aki hálából ünnepi lakomára hívta meg, és kényszerítette, hogy egyék. A hittérítő csak néhány nappal később tudta meg bennszülött szolgájától, hogy a keresztény csodadoktor tiszteletére adott vacsorán a király egyik csecsemő-unokáját etették meg vele.”

Ez a rövid kis beszűrt történet több dolgról is mesél. Az egyik, hogy más kultúráknak az eucharisztia vétele és létrejötte pont olyan vad és távoli lehet, mint nekünk ez a történet. Isten fiának testét vesszük magunkhoz. Másrészt a gesztus is ugyanaz: az uralkodó a fiát (unokáját) adja eledelül. Ez a kor véleménye az afrikaiakról: hatalmasok, elmaradottak, vadak, kannibálok – a szerző viszont látta őket közletről, velük élt. A tudatlanság, más kultúrák lenézése és nem ismerése vezethet ilyen következtetésekhez. A király elnagyolt mérete is a tájékozatlanságot hangsúlyozhatja. Ugyanakkor ott van az az értelmezés is, amit maga a narrátor mond el Martina véleményeként: egy este alatt a berlevaagi keresztényekkel Babette megetetett egy olyan összeget, értéket, amely egy ember egész életére elég. Nyugodtan gondoskodhatott volna öregkoráról, de ő odaadta a jövőjét egy estéért. Ez is egy Jézus-olvasat: az Utolsó Vacsorán odaadta a saját jövőjét az emberiségnek. Philippa ezt jobban értette, ő is az áldozatról beszélt. Ugyanakkor egy olyan áldozatról, amit Babette értük hozott. Ezt Babette kikérte magának, ő nem Jézus ebben az értelemben, ő nem másokért, hanem magáért csinálta: ő művész, és a művészek mind önzőek!

„Borzalmas érzés egy művésznél, szinte elviselhetetlen, amikor arra biztatják, hogy elégedjen meg a majdnem tökéletessel. Borzalmas érzés egy művésznél, amikor olyasvalamivel arat tetszést, ami nem a tudása legjava.”

Erre mondta válaszul Philippa Papin szavait, amit 30 éve neki mondott a mester, és ez egyben a novella lezárását is jelenti:

„Ez még nem a vég, Babette! Bizonyosan tudom, hogy ez még nem a vég! A Paradicsomban az a nagy művész lesz, amilyenek Isten rendelte. Ah, – sóhajtott, miközben könnyek gördültek végig az arcán – hogy elbűvöli majd az angyalokat!”

A történet végére az összes szereplő a mennyországba jut. Martina szépséges angyalként, Philippa és Papin az angyaloknak énekelnek, Babette ott lesz megértett művész, Lorens megtapasztalva a lehetetlent, a közösség tagjai pedig ma született báránként. A sok különböző út mind ugyanoda vezet, ha ki-ki megérti az Isten szavát, és elfogadja kegyelmét.

IV. Záró gondolatok

Karen Blixen dán írónőt kevesen ismerik Magyarországon, de aki már hallott róla, az is inkább a két említett filmet látta. *A halhatatlan történet* című novelláját Orson Welles filmesítette meg, szintén nagy sikerrel, 1968-ban. Karen Blixen kétszer volt Nobel-díj várományos. 1954-ben Hemingway, 1957-ben Camus kapta meg az elismerést. Hemingway, aki még Afrikából ismerte, mivel Blixen báróval többször is együtt vadászott, azzal a megjegyzéssel vette át Nobel-díját, hogy ő inkább Karen Blixennek adta volna. Világirodalmi elismertségét főként az amerikai publikálásnak köszönheti, de a legtöbb európai nyelvre lefordították műveit. Sikerének kulcsa különleges narratív technikája, és korát megelőző témaválasztása. Noha történetei jellemzően az 1800-as évek második felében játszódnak, a mondanivaló és az elbeszélői stílus a modern irodalom jellegzetességeit hordozza. Művei 1934. és 1958. között jelennek meg. Az első világháború rettenetes élményei, majd a második világháború már

Dániában átélt borzalmai elől gondolatban egy békésebb világba helyezi el történeteit. Ugyanakkor a témák, a fantasztikus irodalomra jellemző vonások, az intertextuális utalások, és a sagák tömörségét megidézõ elbeszélõi mód a posztmodern kori olvasók számára is sokszor kihívást jelentenek. Elbeszéléseiben legtöbbször a ki nem mondott tartalom a legfontosabb, a sorok közötti olvasás képessége nélkül művei lényegesen kevesebbet mondanak.

A *Babette lakomája* látszólag a XIX. század végén egy kis norvég halászfaluban játszódó egyszerű történet, amely röviden akár néhány mondatban összefoglalható. A hajdani tiszteletes századik születésnapját a lányai a befogadott, francia szakácsnő lottónyereményének feláldozásával, egy fenséges vacsorával ünneplik meg. A lakomán részt vesznek a közösség idős tagjai és egy vendég tábornok, aki sok évvel korábban egyszer már járt a nővérek házában. A történet ennyi, és olyan szépen meséli el a szerző, hogy csupán ennyit megértve is kedves olvasmány lehet. Ha azonban kicsit mélyebbre ásunk, megértjük a szereplők egyéni sorsát, a kimondott és kimondatlan szavak mögötti gondolatokat, ott találjuk magunkat az Utolsó Vacsorán, és megpróbálhatjuk felfogni, mit akart Jézus mondani nekünk, milyen örökséget hagyott ránk. A kenyérben és borban örökké velünk lévő szeretet felismerése és megértése éppúgy nehéz volt kétezer, vagy száz éve, mint múlt vasárnap. Mert mi ülünk Babette terített asztalánál éppúgy, mint a templomi padban az istentisztelet vagy szentmise legmisztikusabb részénél, az átváltoztatásnál. Mi vagyunk az ünneplő közösség. Tele régi bánattal, sérelmekkel, de szép emlékekkel és az örök életbe vetett, néha ugyan elhalványuló, de mégis élő reménnyel. Van, aki csak egy-egy hallelujára képes, van, aki ki tud békülni a társával, van, aki felismeri, hogy valami rendkívülinek a részese éppen, és van, aki a megismerésnek a legmagasabb szintjére jut, s egész élete megváltozik ettől az élménytől. Lorens úgy hagyta el a lakomát, hogy nem volt kétsége afelől, hogy az örök üdvösséget illetően biztonságban van. Ugyanezt a lelki biztonság élményt fogalmazza meg Avilai Szent Teréz az értelmi látomásról szólva *A belső várkastély* című művében (vö. TERÉZ 2011, p. 107.). Ha életünkben csak egyszer megadatik a megismerésnek ez a szintje, nem a tükör általi homályos, hanem a színről színre való látás, akkor mi is olyan lelki nyugalommal és bizonyossággal vehetünk búcsút bármelyik szerettünktől, mint Lorens tette.

Babette lakomája csodás megünneplése az isteni kegyelemnek, amivel életünk fordulópontjain találkozunk. Ez a kegyelem hozza helyre tévedéseinket, fogadja áldozatainkat és megbékít veszteségeinkkel. Isten sokkal nagyobb ajándékkal kárpótol, mint amit mi veszteségként élünk meg. Nem biztos, hogy minderre életünkben sor kerül, de a kegyelme most is körülvesz bennünket, jelen van evilági életünkben. És ahogy Lorens mondta: ezzel a kegyelemmel minden lehetséges.

V. Irodalom – References

- ANDERSEN, K. B. (1971): *Lidt om Karen Blixens forhold til Gud og mennesker*. Privat udgave, Ærø.
- BJERG, S. (2011): *Karen Blixens teologi*. Forlaget Anis, København.
- BJERRING, P. H. (1987): *Karen Blixen ansigt til ansigt med Gud*. Infokom, København.
- BLIXEN, K. (1999): *Babette lakomája*. Polar, Budapest. (ford. Kertész Judit)
- BLIXEN, K. (2008): *A sors anekdotái*. Polar, Budapest. (ford. Kertész Judit)
- HEIDL, GY. (2011): *Szimbólum és valóság*.
[online] [2018. 05. 20] <http://www.karizmatikus.hu/hitvedelem/tanitas-atyak-tanito-testverek/163-szimbolum-es-valosag.html>
- GREYDANUS, S. D.: *Babette's Feast* (1987).
[online] [2018. 05. 20] <http://decentfilms.com/reviews/babettesfeast>
- KÁLVIN, J. (2011): *Zsoltármagyarázatok*.
[online] [2018. 05. 20] http://www.refkossuthter.hu/sites/default/files/fajlok/kalvin_zsoltar.pdf

- PLATON (1974): *A lakoma*. In: *Lakoma. A görög-latin próza mesterei*. Európa Könyvkiadó, Budapest. (ford. Jánosy István)
- STORMGAARD, J. (2010): *Guds Plan. Karen Blixen og kristendommen*. Haase, København.
- TERÉZ, Avilai Szent (2011): *A belső várkastély*. Sarutlan Kármelita Nővérek, Magyarszék.
- THURMAN, J. (1986): *Isak Dinesen. The life of Karen Blixen*. Penguin Books, Harmondsworth (UK).
- Bibilia*. [online] [2018. 05. 20] <http://mek.oszk.hu/00100/00176/html/>
- Babette lakomája* (1987).
[online] [2018. 05. 20] <https://www.karizmatikus.hu/noha/a-mi-mozink-2/video/58-babette-lakomaja-babettes-gaestebud-1998.html>
- Den Store Danske (Dán irodalmi lexikon)*. [online]
http://denstoredanske.dk/Dansk_litteraturs_historie/Dansk_litteraturs_historie_4/Myter_og_masker_-_Karen_Blixen_-_Isak_Dinesen/
- Don Giovanni*. Opera librettó. [online] <http://www.tarjanz.eu/libretto/szovegek/dongiovanni.txt>
- Liturgia*. Magyar Evangélikus Egyház honlapja. [online] <http://liturgia.lutheran.hu>
- Magyar Katolikus Lexikon*. [online] <http://lexikon.katolikus.hu/L/lakoma.html>

